

STŘEDOVĚKÁ ZAHRADA

Ing. Martina Hřibová, PhD.

Středověké zahrady odpovídaly svým celkovým pojetím novým názorovým proudům, jejichž základem bylo rozšíření křesťanství. Tato skutečnost si vynutila nejen nový životní styl, ale i nový názor na estetiku vůbec. Příroda a realita života jako základní inspirační zdroj umění řeckého byla nahrazena potřebou dokazování existence duchovní reality. Tyto podmínky středověku jsou hlavním důvodem toho, že zahrada přestává být architektonickou kompozicí. Prostorové uspořádání těchto zahrad je dáno především praktickými hospodářskými hledisky a nikoliv širším výtvarným záměrem. Výjimku v tomto směru představují pouze středověké zahrady islámu – od Indie až na Pyrenejský poloostrov, kde se dále v celém období středověku udržovaly a výtvarně rozvíjely tradice orientálních architektonických zahrad. V tomto směru je známý např. maurský soubor zahrad Alhambry v Granadě, patřící k nejcennějším zahradám všech věků, zahrady v indické Agře, jež byla dočasným sídlem Velkých Mogulů, a řada dalších.

Středověké zahrady na sever od Pyrenejí, Alp a Balkánu, rozvíjející se zejména u venkovských stavení či na prostorově značně omezených pozemcích měšťanské zástavby, byly využívány především hospodářsky, co bylo mimo jiné dáno i středověkým náboženským purismem, který považoval za hříšné vše, co bylo pouze pro potěšení. Byly zde proto pěstovány především ovocné stromy, zelenina, rostliny léčivé, aromatické a symbolické (vyjádření božské lásky, nevinnosti panny Marie a pod. - lilie, růže, konvalinka atd.), částečně i rostliny k oddechu – zejména formou ve své době oblíbených drnových laviček, ale i prostřednictvím lázně, bazénu či altánku.

Větší plochy hospodářsky využívaných zahrad byly pro omezené prostorové možnosti měst umísťovány

téměř vždy na vnější straně hradebního opevnění. (Z tohoto hlediska je zajímavé zjištění z Nového Města nad Metují z roku 1901, který uvádí Dokoupil: „K budovám některých nově stavěných domů ve městě byly přidělovány v předměstí před hradbami zahrádky, jejichž parcelace a přidělování majitelům bylo provedeno v tomtéž pořadí, v jakém stály jejich domy ve městě.“) V tomto smyslu je třeba připomenout velkorysost Karla IV., který ve 14. stol. při zakládání Nového Města pražského pojal do vnitřku městského opevnění velký podíl těchto, zejména hospodářsky zaměřených zahrad. Zahradní prvky, i když v omezené míře, se uplatňovaly i na hradech, jejichž existence byla pro středověk zvláště typická. Jednalo se o tzv. „hradní zahrádky“, které využívaly víceméně náhodných nezastavěných a zpravidla vždy malých ploch mezi budovami a hradbami. Výtvarný záměr vztahu budovy a přilehlé zahrádky se zde

Středověké hradní zahrádky byly zpravidla vždy plošně velmi omezené, protože jejich existence byla dána především okrajovými, zbytkovými plochami uvnitř hradeb. Měly vělnou písničeský charakter, bez výraznějšího výtvarného záměru (Bibliothèque Nationale, Paris - J. S. Berrall - The Garden).

proto nijak výrazně nerozvinul a tyto zahrádky byly tedy pouze prostými pěstitelskými plochami.

Středověký rozvoj církevní moci se velmi výrazně odrazil i v rozvoji klášterů a jejich zahrad. Práce na zahradě a pěstování léčivých rostlin představovaly velmi významnou činnost zejména některých řádů. Klášterní zahrady proto byly často členěny do většího počtu funkčních celků, čímž postupně vznikaly určité zahradní soubory. Okrasnými rostlinami nejvyšperkovanější byl zpravidla vždy tzv. „rajský dvůr“, přiléhající ke kostelu a vymezený ze čtyř stran křížovou chodbou. Střed zahrady rozdělený na čtyři čtvercové plochy tvořila téměř vždy studna nebo kašna. Samostatnou zahradou byla často zahrada léčivých rostlin, dále zelinářská zahrada, často i štěpnice (ovocný sad), někdy i vinice či chmelnice. Klášterní zahrady byly tedy svým způsobem dlouhodobým pokračováním tradice římské zahradní kultury.

Z knihy Zahrada, Prof.Ing.J.Mareček, CSc., Praha, Noris, 1992